

Magyarok nyomai a rzeszówi régióban

Sokolowska, Justyna: *Węgierskie ślady na Rzeszowszczyźnie. = Rocznik wschodni. no. 7. Rzeszów 2001. 145–152. p.*

Justyna Sokolowska a magyarok nyomait kutatja Délkelet-Lengyelországban, amelyek egészen a lengyel és a magyar államiság kezdetéig nyúlnak vissza. Mint ismeretes, a két ország története az évszázadok folyamán szorosan összefonódott. A rokonsági kapcsolatok, a közös harci tevékenységek, a kereskedelem fejlődése kötötte össze ezt a két, egymástól etnikailag és nyelvileg is oly távoli népet. Ez azt eredményezte, hogy a lengyelek és a magyarok különös szimpátiát éreztek egymás iránt. Valószínű, hogy a lengyelek és a magyarok lelkiülete is hasonló volt, egy kicsit őriül és merész, s hajlamosak voltak a dicsőséges, de nem mindig megfontolt cselekedetekre. Tény az, hogy a történelem folyamán gyakran találkoztunk magyarokkal Lengyelországban, s nemcsak a királyi trónon, hanem úgy is mint átlagos polgár vagy nemes, akik Dél-Lengyelország hegyes vidékein éltek. Így pl. Dębńóban, nem messze Tarnówtól telepedett le az ismert magyar Wesselényi család. Ők karolták fel a reneszánsz kor nagy magyar költőjét, Balassi Bálintot, aki politikai okok miatt kénytelen volt elhagyni Magyarországot, s Lengyelországban keresett menedéket. Ő volt az, aki Lengyelországba hívta Báthori István erdélyi fejedelmet, aki később király lett. Jól ismertek a magyar nemesi családi birtokok is, mint pl. a nedeci vár (Niedzica) (jelenleg itt magyar múzeum van) vagy Baligród (a XV. században alapította a Bál család).

A kereskedelem is összekapcsolta a két népet, hiszen már a középkortól a Kárpátokon keresztül Magyarországról (illetve Itáliából) kereskedelmi útvonal vezetett a Baltikumba. A magyarok nagy részt vállaltak Lengyelország külkereskedelmében, a két állam gazdasági együttműködését a politikai kapcsolatok is támogatták.

Nagy Károly uralkodása idején a déli Kárpátokban oláh törzsek telepedtek le, amelyek erős rutén hatás alatt voltak, s ezek alkották a későbbi lemki és bojói etnikai csoportot. A ma használt ukrán dialektus tele van magyar eredetű szavakkal. Létezik olyan elmélet is, mely szerint ezek a törzsek magyar törzsektől származnak, s a X. században vándoroltak be a mai Magyarország területére.

Visszatérve a családi kapcsolatokhoz, Nagy Kázmér halála után I. Lajos kerül a trónra, aki 1382-ig uralkodott. Ebben a korszakban különösen virágzott a kereskedelem, a lengyel és magyar polgárok gyakran utaztak a két ország között, a legszorosabb kapcsolat Felső-Magyarország és Krakkó között volt. Kassáig és tovább délre vándorolt az ólom, a só, a posztó, cserébe a lengyelek rezes, vasat és bort kaptak. Legtöbbet ebből az italból a XVI–XVII. században vittek be Lengyelországba. Ebben az időszakban zsidó kereskedők utaztak érte Rzeszówból, Sanokból, Rymanowból, Lesekből és Samborból. Nagy népszerűségnek örvendtek a vásárok, különösen Bártfán, Sanokban, Krosnában és Rzeszówban a XV. századtól. 1633-ban Rzeszówa a szejm által megerősített jogot kapott a magyar hal és bor tárolására. A város a kereskedelemből nagy haszonra tett szert, s ezáltal lakossága is gazdagodott. Láncut 1600-ból származó adófizetői listáján tipikusan magyar vezetékneveket találunk: Joannes *Kossuth*, Martin *Koszut*. Ez a *Kossuth* név lengyelesített változata. Ez a vezetéknev Lengyelországban már a XVII. század elején megjelenik.

Ebben a korszakban a két országot a felsőfokú oktatás is összekötötte. A XV. századtól kezdődően sok magyar egyetemista érkezett Krakkóba, hogy képesítést szerezzen. A XV. században a Krakkói Egyetemnek 2297 beiratkozott magyar hallgatója volt. Sok magyar származású tanár oktatott, s működött a magyar diákközösségben is. A magyar és lengyel diá-

kok közös nyelve a latin volt. A magyarok ritkán voltak képesek elsajátítani a lengyel nyelvet. A magyar nyelvtudás viszont Lengyelországban nem volt ritkaság. A viszonylag jól képzett lengyelek a szerző szerint abban az időben könnyedén használták a latint, a németet, az olaszt, s nagyon gyakran a magyart is.

A lengyel–magyar kapcsolatok azonban nem mindig voltak békések. A legjobb példa erre I. Rákóczi György 1657-es lengyelországi hadjárata. A lengyelek sem maradtak adósak, 1702-ben Hieronim Lubomirski fejedelem sikertelenül próbálta megszerezni a magyar koronát saját maga vagy legidősebb fia, Jerzy Ignacy számára.

A viszonylag közeli múlt történetét vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy a magyarok befolyása Lengyelország délkeleti területein az Osztrák–Magyar Monarchia idejére esik, amelynek viszonylag önálló része volt Galícia. A XIX. század 70–80-as éveire tehető az európai városok fejlődésének korszaka. Ebben az időszakban alakult Bécs, Budapest, Párizs, Krakkó, s ezek között a világvárosok között – saját mértéke szerint – Rzeszów, az akkori körzet fővárosa. A galíciai hivatali és katonai káderek egy része osztrák, illetve magyar származású volt (köztük germanizálódott magyarok is voltak). A rzeszóvi polgármesterek és a város polgárai gyakran viseltek német vezetéknevet (Holzer, Praschill, Geisler, Neugebauer, Schott, Aichmüller, Poh, Schaitter, Knendich). Manapság ezekkel a vezetéknevekkel Rzeszówban csak a régi temető síremlékein találkozhatunk.

A szerző azt is megemlíti, hogy a XIX. században Rzeszów Kelet-Közép-Európában a haszidizmus legfőbb központja volt.

Végezetül a magyar vonatkozások közül a szerző kiemeli a hadsereg szerepét. Ebben az időszakban a rzeszóvi kaszárnyákban magyar huszárok állomásoztak. A XIX. század 70-es és 80-as éveinek fordulóján a 12. huszárezred vezérkarának Rzeszówban volt a székhelye, míg a kiegészítő csapat Gyöngyösön állomásozott. Przemysl, a legnagyobb osztrák–magyar vár legénysége szintén magyar volt (tiszteletükre Budapesten áll egy emlékmű). Nemrégiben egy ottani ház padlója alatt találtak egy levélgyűjteményt, s korabeli eseményekről való feljegyzéseket. Ezek egy Molnár nevű ezredes tulajdonát képezték.

A rzeszóvi polgári és nemesi családok Jan Danielski érdeklődési köréhez tartoztak, aki 1884-ben született Krakkóban. Biológianár volt egy rzeszóvi gimnáziumban, s műkedvelő genealógus. A 20-as években összeállított egy kartotékot a híres rzeszóvi polgári és nemesi családokról. A kartoték plébániai dokumentumok, sírfeliratok s a sajtó feljegyzései alapján készült. Ez a valóban nagyon imponáló kartoték ma az egyik rzeszóvi múzeumban található.

A cikk szerzője 18 olyan rzeszóvi nemesi családot mutat be, amelyek Magyarországról származnak. Azt is hozzáteszi, hogy természetesen a kartotékban nem szerepel minden Rzeszówban élő magyar nemesi család, a továbbiak felkutatása hatalmas méretű feladat lenne. A szerzőnek néhány évvel ezelőtt sikerült megállapítania a Salamon név pontos eredetét Rzeszówban. Ez a család a nemességet Mária Teréziától kapta, a róluk szóló első magyarországi feljegyzések a XVII. századból valók. A kartoték viszont ezt a nevet nem tartalmazza.

A szerző bemutatja a Danielski kartoték azon neveit, melyek Magyarországról származnak, illetve hangzásuk erre utal:

Arvay: nincs ugyan dokumentálva, hogy a család Magyarországról származik, de kapcsolatba hozható a magyar *árva* szóval, valamint az Orawa helynév magyar nevével: Árva.

Czabinay: a szó kiejtése *cabinaj* lehetett, a magyarban a *cz* betűkapcsolat ejtése *c*, ma már csak nevekből fordul elő.

Eger: az eredethez semmi kétség nem fér, hiszen Magyarországon található ma is egy azonos nevű város.

Goray: a kartoték csak minimális információt tartalmaz.

Hegedűs de Tiszavölgy: a rzeszóvi 14. lovasbrigád parancsnoka volt.

Hegedus: ez a Magyarországon nagyon népszerű *Hegedűs* név helyi változata.

Kadyi: négy személy viselte ezt a nevet.

Kalman: Magyarországon nagyon népszerű név, gyakran előfordul férfi keresztnév-ként is.

Koloszvary, Kolosvary: az erdélyi *Kolozsvár* város nevéből származik.

Melicher: a család származása nincs tisztázva, valószínű, hogy Magyarország felől Ausztrián keresztül érkeztek Lengyelországba.

Medina: nem fér kétség hozzá, hogy magyar volt, hivatalnokként dolgozott, valószínűleg a monarchia belsejéből érkezett Galíciába.

Medvey: evangélikus család.

Misky (Miszky, Miskey): a neveket sírfeliratokon találták meg.

Nemethy: a család Magyarországról származik, később Alsó-Ausztriában telepedett le, majd továbbvándorolt Rzeszówba.

Papp: a szerző megmagyarázza a magyar *pap* szó jelentését, s hozzáteszi, hogy a nevekben leggyakrabban Papp formában fordul elő.

Szalay: a név ugyan szerepel a kartotékban, de nem áll kapcsolatban Rzeszówval.

Wessely: a rzeszóvi bank vezetője volt.

A szerző azzal zárja cikkét, hogy a fentebb felsoroltak ugyan csak száraz tények, de ezek egy esetleges későbbi, sokoldalú kutatás kiinduló pontjai lehetnek.

Ráduly Zsuzsanna

Mátyás, a ruszinok királya

Matáš, korol' Rusinov. Materéal ubrav, ušoriv, zastaciv vlastnyma statámi, komentarěami i slovníkom Ęgor Kerća. Speredstvo napisav i obsu redakceju mav Ęštvan Udvarě. Užgorod, PolěPrěnt, 2001. 160 p. (= Eděcěa Pudkarpatěa, 3. sšitok)

Mátyás király jelentős szerepet tölt be a kárpátaljai ruszinok folklórájában is. Igor Kerca ungvári kutató könyve csaknem egyidejűleg jelent meg Lukács István munkájával, amely a szlovén néphagyományban vizsgálta Mátyás király alakját,* mintegy emlékeztetve arra, hogy Hunyadi Mátyás ma is összekötő kapocs a kárpát-medencei népek között. Ezt hangsúlyozza magyar (3–5. p.) és ruszin (6–8. p.) nyelvű előszavában Udvari István nyíregyházi egyetemi tanár, a ruszin filológia legkiválóbb hazai művelője is.

Ezzel indítja ruszin nyelvű bevezető tanulmányát (6–20. p.) Igor Kerca is. Megállapítja, hogy ma a ruszinok inkább a néphagyományból ismerik Mátyás királyt, mint a történelemből: mesék, közmondások, balladák, anekdoták hőse ő itt is, akárcsak a történelmi Magyarország más népeinél. Egyetlen más uralkodó sem vetekedhet népszerűségben

* Lukács István: *A megváltó Mátyás király színeváltozásai a szlovén néphagyományban és szépirodalomban. A világ archetipikus víziója.* Budapest, Lucidus Kiadó, 2001. (= Kisebbségkutatás Könyvek)